

این رستخیز عام

مجلس اول: عاشورا

اصلاح و تفریق: غلامعلی نادعلی زاده

دی دهم

به کوشش غلامعلی زاده

خیابان

سرشناسه: نادعلی زاده، غلامعلی، ۱۳۲۰ - گردآورنده
 عنوان و نام پدیدآور: این رستخیز عام: عاشورا / اصلاح و بازآفرینی غلامعلی نادعلی زاده (نادی دامغانی)
 به کوشش مسلم نادعلی زاده
 مشخصات نشر: قم: خیمه، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری: ۳۱۲ ص.
 فروستد این رستخیز عام: ۱.
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۵۴-۱۷-۲-۶۲۵۴-۶۰۰-۹۷۸ دوره ۵۱-۲۶-۶۲۵۴-۶۰۰-۹۷۸
 موضوع: نمایشنامه مذهبی فارسی - قرن ۱۴
 موضوع: شعر مذهبی - قرن ۱۴
 رده بندی دیویی: ۸۵۲/۰۵۱۲
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ / ۹۷۸ / ۲۴ / ۱۲ / PIR
 شناسه افزوده: نادعلی زاده، مسلم، ۱۳۶۴ - به کوشش
 وضعیت فهرست نویسی: فیا
 ملی شناسی ملی: ۳۳۹۲۲۳۲

اصلاح و بازآفرینی: غلامعلی نادعلی زاده (نادی دامغانی)
 به کوشش: مسلم نادعلی زاده

صفحه‌ارایی و طراحی جلد: محمد صمدی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک ۹۷۸-۶۰۰-۶۲۵۴-۱۷-۲-۶۲۵۴-۶۰۰-۹۷۸

نشانی: تهران - صندوق پستی ۱۹۴۱-۱۵۱۸۱۵

حق چاپ و نشر محفوظ است.

فهرست

پیشگفتار مصحح	۱۰
مقدمه	۱۴
فهرست نقش‌ها	۲۲
۱. در راه عراق	۲۶
۲. روبه‌رو شدن سپاه حر بن یزید ریاحی و سپاه امام حسین (ع)	۳۱
۳. ورود به کربلا	۵۱
۴. بامداد عاشورا و پشیمانی حر	۶۱
۵. شهادت عابس و شوذب	۷۸
۶. شهادت حبیب بن مظاهر و مسلم بن عوسجه	۹۴
۷. شهادت غلام ترک	۱۰۸
۸. شهادت وهب	۱۱۲

۹. شهادت زهیر بن قین و بریر بن خضیر ۱۲۰
۱۰. شهادت حضرت علی اکبر علیه السلام ۱۲۸
۱۱. شهادت طفلان زینب علیها السلام ۱۳۸
۱۲. شهادت حضرت قاسم بن حسن علیه السلام ۱۴۶
۱۳. شهادت پسران امّ البنین علیها السلام (جعفر، عبدالله و عثمان) ۱۵۴
۱۴. شهادت حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام ۱۶۸
۱۵. به اب رفتن اباعبدالله علیه السلام و شورش اشقیا ۱۸۸
۱۶. امام در منزل اعدا ۲۰۰
۱۷. وداع امام با اهل بیت، خویش و کفن پوشیدن آن حضرت ... ۲۰۶
۱۸. وداع امام با احدی از سجاد علیه السلام ۲۲۲
۱۹. شهادت حضرت علی اد علیه السلام ۲۳۰
۲۰. لَبَّیک کائنات به امام علیه السلام ۲۳۶
۲۱. تلاش شیطان برای فریب امام معصوم علیه السلام ۲۴۸
۲۲. گفتگوی امام و ابن سعد ۲۵۴
۲۳. اتمام حجت امام با کوفیان ۲۵۸
۲۴. سلطان قیس هندی ۲۷۰
۲۵. ذوالفقار ۲۷۸
۲۶. سایه افکندن جبرئیل بر سر امام ۲۸۲
۲۷. شهادت نصرانی ۲۸۸
۲۸. شمر در گودال قتلگاه ۲۹۴
۲۹. شهادت عبدالله بن حسن علیه السلام ۳۰۲
۳۰. شهادت امام ۳۰۸

پیشگفتار

تجربہ‌ی ده‌ها سال تعزیه خوانی و مطالعات در مورد این هنر اصیل، مرا به غور و تفحص و تأمل در دستاوردهای گذشتگان وادار نمود.

با بررسی اشعار و تطبیق نسخ تعزیه و توجه به اختلافات موجود در متون، به این نتیجه رسیدم که برخی افراد کم‌تجرب و کم‌راهنما، اشعار تعزیه‌ها را تغییر داده و ابیات ضعیفی بر آن‌ها افزوده‌اند که مقبول و مطلوب مخاطب روزگار ما و آیندگان فرهیخته نمی‌باشد. لذا با در نظر گرفتن اصل امانت‌داری و احترام به شعرا و استادان گذشته، بر آن شدم که متون مجالس ماضی را از لحاظ نواقص شعری و ساختار و بافت داستان بر اساس اخبار صحیح، تنظیم و

اصلاحات لازم را در آنها اعمال نمایم. به طوری که روند داستان و اشعار تعزیه از کلمات رکیک، سُست، دروغ، وَهَن، هَتک و غیره پاک سازی شود و مطالب مناسب و منطقی جایگزین گردد تا حتی الامکان رضایت خاطر شنونده و بیننده‌ی روزگار ما فراهم آید. همان گونه که زینت آلات و البسه‌ی قرون گذشته مانند برده‌ی صفویه، قاجار و سایر ادوار به عنوان آثار تمدن و یادگار است. فرهنگ ما در موزه‌ها نگهداری می شود، متون تعزیه نیز باید به عنوان یادگار نیاکان ما در مراکز فرهنگی یا در نزد میراث داران تعزیه به همان صورت باقی بماند. لیکن از آنجا که این هنر به معرض دید و شنود مخاطب در می آید، ضرورتاً و در عرصه‌ی اجرا باید بهی با زبان و ابزارهای روز تنظیم و ارائه گردد. زیرا بسیاری از مسائل فرهنگی در طول زمان تغییر یافته و باید پایه پای تغییرات فرهنگی و اجتماعی، بعضی از فرازهای تعزیه نیز اصلاح شود؛ برای مثال در متون گذشته، یکی از شهدای کربلا که تازه داماد است، به مادر خود سفارش‌هایی می‌کند و عروس می‌نماید: «عروس من اگر آواره گردد/ کفن اندر تن من آواره گردد» و صدها و هزاران نکته از این قبیل که در شأن شهدای کربلا نیست. زیرا در زمان حال می بینیم شهیدی که عازم جبهه‌ی جنگ است، چنین سخنانی را بر زبان و قلم جاری نمی‌کند؛ بلکه مادر نوعروس را به صبر و بردباری دعوت می‌نماید.

با توجه به دلایل یادشده، این جانب در حد بضاعت نسبت به انجام اصلاحات تعدادی از مجالس تعزیه اقدام نمودم و بدیهی است

که اصل متون گذشته نیز به عنوان امانت در جای خود محفوظ می باشد.

متأسفانه دیده و شنیده می شود که افرادی بدون تخصص و اشراف کافی به ظرایف کار، در مجالس تعزیه دست می برند و به جای اصلاح متون، مشکلات جدیدی بر آنها می افزایند، لذا به دسته از عزیزان متذکر می شوم که اگر بنده به چنین کاری اقدام کرد، دست مایه‌ی حدود هفتاد سال تعزیه خوانی، آشنایی با ادب و فن نگارش نامه نویسی و تألیف بیش از ۲۰۰ مجلس تعزیه جدید که سی و دو مجلس آن از سوی فرهنگستان هنر، تحت عنوان «نامه نویسی» به چاپ رسیده، جرأت این کار را به خود داده‌ام. پس آن چه کسانی قصد اصلاح مجالس تعزیه را دارند، بدانند که این امر مستلزم مسئولیت نبوده و بدون وجود شرایط لازم، دست‌رسی به آن مقدور نیست و شایسته است این امر مهم به واجدین شرایط و صاحبان علم و ادب به دارای تخصص لازم می باشند، واگذار گردد.

در پایان، مراتب تشکر و امتنان خود را از حضرت آقا محمد باقر و المسلمین حاج آقا محمد رضا زائری، مدیریت محترم «مجمع قرآنی احیاء» و همکاران ارجمندشان، علی الخصوص آقایان محسن حسام مظاهری و حجت الاسلام علی رضا یزدان طلبی، مدعو و برای آن عزیزان، آرزوی توفیق بیشتر مسألت می نمایم.

همچنین زحمات و پیگیری‌های مداوم برادرزاده‌ی عزیز و فرهیخته‌ام، جناب آقای مسلم نادعلی زاده و سایر عزیزانی را که

در امر چاپ این مجموعه و سایر مجموعه‌های مشابه مرا یاری
داده‌اند، ارج نهاده و صمیمانه از آنان تشکر می‌نمایم.

غلامعلی نادعلی‌زاده

بهار ۱۳۹۲ شمسی

مقاله

به جز این و منجأ و پناهی نیست
 در این عقیق یقین مردم استباهی نیست
 ره نجات، حسین است دوست حسین
 به سوی حق، به جز از این راهی نیست

تعزیه یا شبیه خوانی، هنری است آیینی و دینی که برای استبومی در خدمت فرهنگ و مذهب ماکه علی ریحی تلاش‌ها صورت گرفته، هنوز جوانب مختلف آن به صورت جدی بررسی نشده است. زبان تعزیه، شعر است و شعر، زبان فرهنگی ماست ایرانیان به چه کوچک و چه بزرگ - با زبان شعر مانوس‌اند. کودکان، اشعار و ترانه‌های فراوانی را در ذهن دارند که از زبان مادران خود و اطرافیان، شنیده و آموخته‌اند. برخی بازی‌های کودکان همراه با اشعار و ترانه‌های فولکلور (عامیانه) است. علاقه به شعر و ادبیات، مختص به کودکان نیست. مردان و زنان کهن سال، غزل‌ها و ابیاتی

را در حافظه دارند که آن‌ها را هم در جمع دیگران می‌خوانند و لذت می‌برند و هم در خلوت‌های خویش زمزمه می‌کنند. مُبدعان و آفرینندگان تعزیه نیز از آغاز، چنین زبانی را به خدمت هنر خویش و پیام‌های متعالی مذهب درآوردند. گسترش شبیه‌خوانی در بعضی قاجار و توجّه حکومت به این هنر مردمی سبب شد که در تهر و کنار ایران، شاعران بسیاری به سرودن مدایح و مرثیّه‌ها و اشعار مجالس تعزیه روی بیاورند. سروده‌های این اشخاص، گاه در روستا و شهری کوچک ماندگار می‌شد و گاه سینه به سینه منتقل می‌شد. از روستا به روستا و از شهری به شهر دیگر گسترش می‌یافت. این مسأله موجب گردید تا زمینه‌های مختلفی از تعزیه در بی‌جای ایران پدید آید. متأسفانه تا امروز، هیچ پژوهش جامعی برای شناخت و دسته‌بندی این زمینه‌ها صورت نگرفته است.

طبیعی است که نسخه‌های متعدّد تعزیه در لحاظ قوّت ادبی و استحکام شعری در یک سطح و درجه نیستند. یکی مجالس که سروده‌ی شاعرانی نامدار همچون شهاب اصفهانی، میرزا حسن و فرزندان یغمای جندقی است، اشعاری پخته و مستحکم است و برخی دیگر، حاوی ابیاتی سُست و ضعیف‌اند. سراینده‌ی بسیاری از مجالس تعزیه مشخص نیست و علّت این مسأله، یا بی‌علاقگی سراینده‌گان به آوردن نام خویش در پایان مجالس بوده و یا تعدّد نسخه‌های دست‌نویس و تغییرات فراوان در نسخ، سبب فراموشی نام نخستین سراینده‌ی اثر شده است. شبیه‌خوانان در هر شهر و

روستا، مطابق سلايق و نیاز مردم منطقه، تغییراتی در اشعار تعزیه پدید می آورده اند. در عین حال، نام برخی سراینندگان تعزیه در تواریخ و کتب، ذکر شده است که از آن جمله اند:

✽ میرزا نصرالله اصفهانی متخلص به «شهاب» که به سفارش مرکز، دوازده مجلس تعزیه سرود و طبق برخی نقل ها پس از مدتی، تعداد مجالس وی به شصت مجلس رسید.

✽ سید، طفی کاشانی معروف به «میرعزا» که به دعوت ناصرالدین شاه به ایشان به تهران آمد و در اجرا و سرودن مجالس تعزیه، با سید در کنار، تکیه ای دولت همکاری کرد. ادعا شده است که وی بیش از سی مجلس تعزیه سروده است که بعید به نظر می رسد. جدا از آنکه مجلسی جای مانده از میرعزا، به این تعداد نمی باشد، باید اضافه کرد که برخی از این مجالس، گوشه اند نه مجلس کامل و هم چنین برخی از مجلس منسوب به میرعزا، سروده ی سید کاظم میر غم (فرزند ابوالحسن میر ماتم (برادرش) می باشد. به طور کلی، ذوق و قریحه ی این سینه پس از او بوده است ولی اشعار ایشان از قوت و استحکام برخوردار نیست.

✽ رضوانی که نام وی در پایان برخی اشعار تعزیه به عنوان تخلص آمده است. وی از اهالی مازندران یا اصفهات بوده است.

✽ یغمای جندقی که البته به طور حتم نمی توان وی را از سراینندگان تعزیه برشمرد، هرچند تأثیر فراوان اشعار وی را نیز در تعزیه های زمینه خور و جندق نمی توان انکار کرد.

✽ میرزا ابراهیم دستان، میرزا احمد صفایی و میرزا اسماعیل

هنر، فرزندان یغمای جندقی که در برخی منابع از آنان به عنوان سرایندگان تعزیه نام برده شده است.

✽ ملا آقا بابای کازرونی

✽ میرزا محمدباقر معین‌البکا (فدایی)

✽ سید محمد رضوی خوانساری

✽ سید عبدالوهاب کازرونی

✽ میرزا قاسم نوری، پدر محدث نوری که مجالس تعزیه‌ای که وی سرود است در کتابخانه‌ی مجلس شورای اسلامی نگهداری می‌شود.

✽ محمدعلی رجایی فری

✽ میرانجم که پیش از سی و هشت سالگی دست‌نشانده شده است و یا انجمنی از شاعران را می‌گفته‌اند که سرودن ایشان در مجالس تعزیه‌ی شهر اراک خوانده می‌شود.

✽ غلامعلی نادعلی‌زاده دامغانی که پیش از سی و هشت سالگی به «نادی» که مجموعه‌ی حاضر نیز به دست ایشان، آهنگ و سرودها را آهنگ شده است. نادای دامغانی را به حق می‌توان ملک الشعرا و سرای تعزیه‌ی ایران لقب داد چرا که تا کنون بیش از دویست مجلس تعزیه‌ی جدید سروده است.

✽ در تعزیه‌ها از اشعار مرثیه‌سرایان و شاعران نامی دیگر استفاده شده است. در تعزیه‌ها می‌توان اشعاری از سعدی، حافظ، محتشم کاشانی، رفیع‌ای قزوینی، باذل مشهدی، ابن حسام خوسفی، کمال غیاث شیرازی، بابا سودایی ابیوردی، قاتنی شیرازی، لطف

الله نیشابوری، کاتبی ترشیزی، تاج الدین حسن تونی سبزواری، جودی، جوهری، صامت بروجردی، قآنی و... را مشاهده کرد.

تغزیه‌هایی که در این مجلدات تحت عنوان «این رستخیز عام» منتشر می‌شود، مجالسی است که بیش از یکصد سال است در شهرستان دامغان و روستاهای اطراف آن اجرا می‌شود. به نظر می‌رسد که اشعار غنی و پُر محتوای این مجالس که بر خلاف سبک قدیم تغزیه‌ای که تا کنون منتشر شده، از استحکام و ارزش ادبی و فنی برخوردار است، ترکیب و گزینشی از اشعار زمینه‌های مختلف و اشعار تغزیه‌خوانان صاحب ذوق آن منطقه به صورتی هنرمندانه از آن‌ها بهره گرفته‌اند. از استادان نامدار و پیش‌کسوتان هنر تغزیه در منطقه دامغان می‌توان به این نام‌ها اشاره کرد:

مرحومان ملاً علی و ملاً علی‌زندانیش ملاً احمد، ملاً محمود و ملاً حسین، حاج عباسعلی نظم‌آرا، ملاً رمضان نادعلی‌زاده، حاج عباس فوادیان، حاج عباس جالایی، ملاً عباسعلی مرتبی و فرزندانیش شیخ علی‌اصغر، میرزا، شیخ علم‌اکبر، ملاً عباسی احمد و سیف‌الله، حاج محمد رضا بشیری، حاج قربانعلی، حاج علی‌اکبر عمویی، حاج رمضانعلی و رجبعلی، حاج محمد حسن کشاورزبان، حاج قاسم عمویی، حاج الله قلی و عباسقلی، حاج غلامحسین اسکندر زاده، شیخ عباس ربیع‌زاده، حاج غلامحسین بخشی‌زاده، حاج محمد حسین جهانیان، عربعلی فانی، جبرئیل، حسن شاکری و ...

در این میان و از حدود چهل سال پیش، استاد غلامعلی

نادعلی‌زاده فرزند مرحوم ملا رمضان نادعلی‌زاده، به تصحیح و اصلاح نسخ تعزیه از حیث ادبی و روایی پرداخت و ضمن حذف برخی صحنه‌های موهن و ابیات سُست و ضعیف، ابیاتی جدید و گوشه‌هایی تاریخی بر آن‌ها افزود. قوّت ادبی، مطالعات فراوان تاریخی، دینی، شناخت نغمات و آواهای موسیقی، آگاهی به فنون پیش‌نامه‌نویسی و تعزیه‌سرایی، تربیت‌شدن در خاندان تعزیه و ... سبب شده است که نسخه‌های اصلاح‌شده به دست ایشان، از برجستگی‌های خاصی برخوردار شوند. در این نسخه‌های اصلاح‌شده، اثری از ابیات سُست و مبتلا به اختلالات فنی (در وزن و قافیه) یافت نمی‌شود و یا تعداد آن‌ها در حدّ اقلّ ممکن است برای نسخ شده در سال‌های اخیر، تحسین اهالی فرهنگ، ادیبان و پژوهشگران و اندیشمندان، علما و صاحب‌نظران فراوانی را به نمایشی از تعزیه مشتاق کرده است. مطالعه‌ی مجموعه‌ی خواندنی و قابل «درست‌خیز عام» را به تمام علاقمندان ادبیات و هنر ایرانی - اسلامی توصیه می‌کنم و لازم می‌دانم توضیحاتی دیگر را نیز بر آنچه گفته شد بیفزایم.

❖ برخی از تعزیه‌پژوهان معتقدند که اصلاح وزن تعزیه ضرورتی ندارد و لازم نیست تغییری در اشعار و روایات تعزیه صورت داد. این گروه، علّت اصرار خود را بر این مسئله، دفاع از اصالت متن و صیانت از میراث معنوی عنوان می‌کنند. در پاسخ به این عزیزان، باید گفت که اولاً هیچ‌کس خواهان از میان بردن آثار گذشتگان و نفی اصالت متون نیست بلکه متون گذشته به

عنوان میراث فرهنگی باید در کتابخانه‌ها، مراکز اسناد و موزه‌ها نگهداری شود. در عین حال نباید فراموش کرد که این متون، قابل نقد و بررسی هستند و در روزگار آفرینش خویش، نوعی نوآوری متناسب با مقتضیات زمان بوده‌اند. حال چه اصراری وجود دارد که پس از گذشت صدها سال، تعزیه در روزگار ما نیز بر اساس این متون و متناسب با اقتضائات دوران‌های سپری‌شده اجرا گردد؟ مخاطبان امروز تعزیه، غیر از مخاطبان عصر زندیه و قاجار نیستند. اهل علم و ادب و غالباً تحصیل کرده و با سوادند و نیازهای معنوی و معانی متناسب با فهم عصری خویش را می‌جویند. بنابراین، از اصلاح متون تعزیه غفلت کرد و راه را بر تصحیح و اصلاح نگه داشت. ایناً بسیاری از متون در گذر زمان و بر اساس نسخه‌های متعدّد، دستخوش افتادگی‌ها و تغییراتی شده‌اند که لازم است به دست اهل فن، ویرایش شوند. اختلال در اوزان و قوافی، نامشروع بودن برخی ابیات و سُستی پاره‌ای دیگر از اشعار، وجود گوشه‌ها و گفتارهای موهن و خلاف شئون اهل بیت اطهار (علیهم‌السلام) و اغلاط فاحش تاریخی در اسامی اشخاص و روایت رویدادها، بخشی از ترمیمات است که در متون گذشته پدید آمده است و لازم است اصلاح گردد. البته اصلاح متون تعزیه به صلاحیت‌هایی نظیر آشنایی با ادبیات تاریخی و تاریخ و موسیقی و ... احتیاج دارد که این ویژگی‌ها در شخصیت استاد غلامعلی نادعلی‌زاده جمع شده است و این مسئله، اعتماد ما را به متون حاضر دوچندان می‌کند.

نگارنده معتقد است که تنها راه تعالی فرهنگی و رشد علمی، استقبال از نقد و بررسی آثار است. این جانب از عموم صاحب نظران، منتقدان، ادیبان، فرهیختگان و پژوهشگران هنرهای آیینی دعوت می‌کند که با مطالعه و نقد این مجموعه، راه را بر نقد و بررسی و آثار حوزه‌ی شبیه‌خوانی بگشایند.

مجموعه‌های حاضر، گاه پس از یک یا چند بیت، سه خط تغییر یافته است. این بدان معناست که وزن و آهنگ شعر از این قسمت تغییر می‌کند. مواردی بین ابیات با عبارت «بلافاصله»، فاصله افتاده است. این عبارت به معنای تغییر مخاطب و یا فضای شعر، بدون تغییر گوشه است. در آغاز هر مجلس، نقش‌های مربوط به آن مجلس فهرست شده است. مجلس عاشورا، طولانی‌ترین مجلس است و تعداد گوشه‌های آن بیش از سایر مجالس می‌باشد. این تعزیه با حرکت حضرت اباعبدالله الحسین (علیه السلام) به سمت کوفه آغاز می‌شود و با شهادت جانشور آن حضرت و رانشان خاتمه می‌یابد. تعزیه گردانان با توجه به شرایط اجرا و مدت زمان، می‌توانند برخی گوشه‌ها و فرازها را حذف کنند.

گفتنی‌ها در خصوص این مجموعه فراوان است و آن شاء الله در آینده و در آثار دیگر به آن گفتنی‌ها خواهیم پرداخت.

وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ يَخْدُمُ الْحَقَّ لَذَاتِ الْحَقِّ

و یسعی لإقامة العدل

مسلم نادعلی زاده

۱۳۹۲/۶/۲۶

فہ نق

۱- امام	شاکری
۲- ساریان	۲- شوذب
۳- حُر	۱- سمان
۴- حضرت عباس	۱۱- سبب مظاهر
۵- قاصد	۱۵- مسلمان راجہ
۶- ابن سعد	۱۶- زھیر بن قیس
۷- شمر	۱۷- بریر بن خصیر
۸- علی اکبر	۱۸- قاسم
۹- طفلان زینب	۱۹- غلام ترک
۱۰- زینب	۲۰- وہب
۱۱- عباس بن ابی شیبہ	۲۱- مادر وہب

۲۲- مرد کوفی

۲۳ و ۲۴ و ۲۵- پسران امّ البنین،

(جعفر، عبدالله، عثمان)

۲۶- سکینه

۲۷- نوفل

۲۸- حکیم بن طفیل

۲۹- خولی

۳۰- سنان

۳۱- میکائیل

۳۲- مالکان دوزخ

۳۳- زعفر جَنّی

۳۴- نصرانی

۳۵- سلطان

۳۶- بیاض و شهدا

۳۷- فضه

۳۸- سلف بن قیس

۳۹- وزیر سلطانی

۴۰- جبرئیل

۴۱- چاووش

۴۲- حرمله

۴۳- مصعب

۴۴- پسر حر